

שבת עג

משה שווערד

1. עיין במראה מקומות [לסוף דף עב]: ספר קהלות יעקב על עניני מתעסק

2. ספר שערים מצויינים בהלכה

נתכוין לזרוק שתים זרוק ארבע וכו'. (פלוגתא דאביי ורבא, רבא אמר פטור דהא לא מכוין לזריקה דאיסורא, אביי אמר חייב דהא קא מכוין לזריקה בעלמא, ולכאורה תיפוק ליה דפטור משום דלא נתקיימה מחשכתו, שהרי לא נח במקום שנתכוין, וצריך לומר דכאמת נתכוין למקום ההוא שנח שם, אלא דהוא סבר שאין שם רק פחות מד' אמות ונמצא שהיה שם ד' אמות. ועי' בחי' הר"ן לעיל (עב):

3. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת שבת דף עג עמוד א

מתני', אבות מלאכות וכו' הזורע והקוצר וכו'. ועי' במגן אבות שהק' מ"ט צירף התנא המלאכות לגברא ולא כתב המלאכות בפנ"ע, והיינו דלא תנן זריעה וקצירה וכו' דזהו עצם המלאכה, אלא תני הזורע וכו' דקאי על הגברא - שהוא עושה מלאכת זריעה, ולכאן הלא המלאכה היא עצם הפעולה, ומ"ט לא תני לה באפי נפשה, והוכיח מזה דמתני' אזלא אליבא דר"ש דס"ל דבעושה מלאכה שאי"צ לגופה פטור והיינו דאין החיוב בעשיית המלאכה גרידא, אלא דוקא היכי שהגברא העושה את המלאכה מכוין לעשותה לאותה מטרה שהיתה במשכן אבל כשאינו מכוין למטרה זו אע"ג דהמלאכה בעצמה נעשתה כתיקנה, ליכא חיובא, ושפיר תלי להתנא בפעולת האדם. וע"ע להלן.

4. תוי"ט על מסכת שבת פרק ז משנה ב

אבות מלאכות ארבעים חסר אחת - יש לדקדק וכי סני ליה לתנא דליתני המספר כמו שהוא שלשים ותשעה ולא היו אלא שתי תיבות ועכשיו הם שלש. [1] והקרוב אלי דמסריך סריך כלישנא דבמתני' י' פרק ג' דמכות והתם אקרא קאי במספר ארבעים יכנו (דברים כ"ח) וכיוצא בזה כתבתי ג"כ לקמן ריש פרי"ח. ויכולתי עוד לתת טוב טעם ולומר [2] דמילתא אגב אורחא קמ"ל במאי דנקט בלישניה ארבעים חסר אחת לומר שהעושה בהעלם אחת כל האבות מלאכות ושיתחייב על כל אחד ואחד יהיו ארבעים וחסר אחת שלא תיחשב למלאכה לענין חיוב קרבן והיינו שעל התופר אינו חייב א"כ שיקשור ג"כ וכמ"ש הר"ב לקמן שם א"כ העושה כל האבות מלאכות בהעלם אחת בהכרח הם ארבעים מאחר שהתפירה אינה מלאכה אלא כשיקשור גם כן והקשירה כבר עשאה בני עצמו דהתנא קא חשיב להו הכי ואהכי קאי במאי דקמ"ל בשנותו את טעמו למיתני ארבעים חסר אחת ולא יתחייב עוד עליה מכיון שכולם עשאו בהעלם אחת ...

5. פני יהושע על שבת - דף עג ע"א

במשנה אבות מלאכות ארבעים חסר אחת הזורע והחורש וכו'. ויש לדקדק למה שנאן בזה הסדר דלכאורה לכתחילה הו"ל לאקדומי המוציא מרשות לרשות דכתיב בפרשת המן וכדפרישית בריש מכילתין [דף ב' ע"א ד"ה יציאות] דמהאי טעמא פתח בהאי בתחילת המסכתא ואם נאמר דאדרבה מהאי טעמא קתני לה בסוף כיון דכתיבא בהדיא כדאמרינן בריש יבמות [דף ב' ע"ב] ובכמה דוכתי דהנך דאתי מדרשא חביבין ליה דא"כ בסיפא אמאי קתני המבעיר מקמי המכה בפטיש דהא מכה בפטיש לא כתיב בהדיא ומבעיר כתיב בהדיא וכ"ש

דבלא"ה לא אתי שפיר מה שהפסיק במכבה ומבעיר בין בונה וסותר למכה בפטיש דשייכי כולהו בעניינא דבנין כדאמרי לקמן המסתת האבן חייב משום מכה בפטיש וכה"ג טובא ר"פ הבונה [דף ק"ב ע"ב]: [1] והנראה לענ"ד בזה דתנא לפי סדר השיבות נקיט לה דודאי עיקר מלאכת עבודה שייך טפי בעבודת קרקע כדאשכחן בשביעית ובשבת נמי כתיב ששת ימים תעבוד וביום השביעי תשבות ובקציר תשבות. [2] ועוד דהנך מלאכות שכיחי טפי שהן לקיום העולם בדבר השוה לכל נפש לחם לאכול ובגד ללבוש שעליהם התפלל יעקב אבינו וכתיב נמי כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם וגו' וסמיך ליה שמלתך לא בלתי מש"ה קתני מעיקרא הנך י"א מלאכות בעבודת הלחם ובתר הכי קתני כל המלאכות השייכות מעניני בגדים ובתר הכי קתני נמי כל הנך מלאכות חשובות שמצויין יותר לקיום עולם והיא למלאכת הכתיבה על ס"ת בקלף והיינו מן הנך מלאכות הצד צבי עד הכותב כדאמרינן נמי באגדות הפועלים [ב"מ פ"ה ע"ב] דקאמר רבי חייא לרבי חנינא אנא עבידנא דלא משתכחא תורה מישראל זרענא כיתנא ועבדינא נישבי וציידנא טביא ומאכילנא בשרא ליתמי ואמשכיה כתיבנא חמשה חומשי תורה. נמצא שכל אלו הן מהמלאכות השנויין כסדר במשנתינו מן הזורע עד הכותב והמוחק על מנת לכתוב ובתר הכי קתני הנך מלאכות דכתיבי בהדיא במלאכת המשכן היינו הבונה והסותר ומכה בפטיש ומכל שכן למ"ד [לקמן ק"ג ע"א] והמלאכה היתה דים היינו רדידי טסין שהיה מכה בפטיש, ומבעיר ומוציא כתיבא נמי בהדיא בפרשת המשכן, כן נראה לי כפתור ופרח בעזה"י במה ששנה רבינו הקדוש במשנתנו ומשתעי בלשון חכמה. והיינו נמי דקחשיב מכה בפטיש לבסוף לפי שהוא גמר מלאכה ולא תבערו נמי כתיב ברישא מקמי קרא דוהמלאכה היתה דים. ועיין עוד בסמוך:

6. ספר שערים מצויינים בהלכה

קורע ע"מ לתפור. פרש"י אבל קורע שלא ע"מ לתפור לא הוי במשכן. אבל עי' ברש"י לעיל (לא: ד"ה לעולם) דכל מקלקל דשבת הוי פטור דלאו היינו מלאכת מחשבת, וכ"כ התוס' לקמן (עה. ד"ה מתעסק) דמקלקל דעלמא לא מיפטר אלא משום מלאכת מחשבת. וראיתי דאפשר דהיינו הך, דהא במשכן כתיב (ויקהל לה-ג) "מלאכת מחשבת".

7. ריטב"א [קוק]

הבונה והסותר והמכבה והמבעיר. פי', סותר ע"מ לבנות במקומו כדאית' בגמ'³⁰, וכן מכבה ע"מ להבעיר לר"ש דבעי מלאכה הצריכה לגופה וכדאית' בפ' במה מדליקים³¹ ובכל דוכתא³². ורא"ת ואמאי לא קתני סותר ע"מ לבנות ומכבה ע"מ להבעיר כדקתני קורע ע"מ לתפור ומוחק ע"מ לכתוב. י"ל דהתם איצטריך משום דבעי ^{ד' ספר} למחור³³ בהו שיעורא ע"מ לתפור שתי תפירות ולכתוב שתי אותיות, מש"כ באלו שהם בכל שהוא³⁴.

8. ריטב"א על מסכת שבת דף עג/א

והמוציא מרשות לרשות. וא"ת ואמאי לא חשיב נמי מעביר ארבעה אמות ברשות הרבים. י"ל משום דמעביר תולדה דמוציא היא לפי שארבע אמות של אדם רשותו הן ומי שמוציא חוץ לארבע אמותיו הוה ליה מוציא מרשות לרשות. וכי אמרינן לקמן בפרק הזורק דמעביר ארבע אמות ברשות הרבים הלכתא גמירא לה היינו לחייב בה מדין מוציא ומשום הכי עונשין עליה מפני שנסמכה לתורה שבכתב הא לאו הכי לא מחייב

עלה שאין עונשין מהלכה למשה מסיני וא"ת עוד למה לא שנו מושיט מרשות היחיד לרשות היחיד ורשות הרבים באמצע דמחייב כדאיתא לקמן בפ' הזורק כבר הקשו זה בירושלמי דגרסינן התם למה לא תנינן הושטה עמהון ר' סימון בשם ר' יהושע בן לוי מפני המחלוקת רבי עקיבא וחכמים ר' יהודה בן לוי ר' יהושע בן לוי בשם ר' יתר עלהון הושטה ולמה לא תנינן הושטה עמהון לכל המלאכות שזו באחד וזו בשנים שכל המלאכות יש להן תולדות וזו אין לה תולדה ומדלא חשו לאקשוויי הכי בגמרא דילן מסתברא לי דסבירא להו שאף הושטה בכלל המוציא מרשות לרשות היא כיון שאינו מתחייב עליה אלא מפני שרשות הרבים בינתיים:

9. ריטב"א [קוק]

א"ר אבהו
[עגב] גמרא. תנא בארץ ישראל קאי. פי' ואשמעי' דאפי' חרישה דכתו זריעה שמה חרישה, ולהכי נקטה ושבק חרישה דקמי זריעה⁵¹.

10. המאירי על מסכת שבת דף עג/ב

כבר ביארנו במשנה שהזורע והנוטע והמבריך והמרכיב כולם מלאכה אחת הן ובהעלם א' אינו חייב אלא אחת וכן יש מפרש שאם התרוהו בנוטע משום זורע או בזורע משום נוטע או במבריך ומרכיב משום אחת מאלו ר"ל זריעה או נטיעה חייב:

11. תוספות מסכת שבת דף עג עמוד ב

וצריך לעצים – [1] נראה דאפילו לר' יהודה דמחייב מלאכה שאינה צריכה לגופה בעינן צריך לעצים דלא מיקרי בעצים קוצר אלא בענין זה מידי דהוה אקורע על מנת לתפור ומוחק על מנת לכתוב וכדאמר רבי יוחנן לקמן בפ' חבית (דף קמה.) אחד כבשים ואחד שלקות שסחטן לגופן מותר למימיהן חייב חטאת ואמאי שרי לגופן ליהוי כמלאכה שאינה צריכה לגופה אלא טעמא לפי שאין דרך דישה בכך.

12. תוספות רי"ד מסכת שבת דף עג עמוד ב

הזומר וצריך לעצים כו' עיין לקמן בפ' כתבי הקודש שכתבתי [2] דלא אתיא אלא כר"ש:

13. חידושי הריטב"א מסכת שבת דף עג עמוד ב

החופר והחורש [והחורץ] כולן מלאכה אחת הן. פירוש וכולם אבות חלוקים והתנא מנה אחד מהם, ולא דמו לבורר וזורה ומרקד שהם נמנים שלש מטעמא דפרישנא במתני', דהני אין תשמישו של זה במקום תשמישו של זה.

14. ריטב"א על מסכת שבת דף עג/ב

גמרא אמר רב פפא האי מאי דשדא פסתא לדיקלא ואתר תמרי חייב שתים [1] פרש"י ז"ל שאף זה מפרק תמרים מן הדקל. [2] ולא נהירא דאי הכי מאי איריא תמרי בוצר וגודר ומוסק ואורה לחייב נמי תרתי אלא דוקא בתמרים הוא דמחייב תרתי לפי שהן באילן כעין אשכול וכשאשכול נתלש מן האילן חייב משום תולש וכשנחבט בקרקע ונפרקין התמרים מן האשכול חייב משום מפרק:

15. שפת אמת על שבת דף עג/ב

שם בגמ' אין דרך תלישה בכך ואין דרך פריקה בכך, ופרש"י ע"י זריקה אבל ביד או בכלי חייב, ולולי דבריו י"ל לפי' התוס' דלא מחייב כלל אפי' ביד ובכלי כשתולשין מן הקליפה באילן, משום דדרך הוא לתלוש ואח"כ לפרק מן הפסולת ולא לתלוש מיד מן הקליפה שעליו:

בענין להתרות על אבות ותולדות וכו.

1. רש"י מסכת שבת דף קב:

בהא קאמר שמואל - דאי אתרו ביה משום בונה - לא מיחייב, דלאו בנין הוא.

2. תוספות רי"ד מסכת שבת דף קלח עמוד א

משום מאי מתרינן בין. פי' כיון דהבערה לחלק יוצאת כאלו כתיב לאו אכל מלאכה ומלאכה דמי והו"ל כמו לאוינן דחלב ודם שהן חלוקין זה מזה וצריך להתרות על החלב משום חלב ועל הזם משום דם וכך על כל מלאכה ומלאכה:

3. תוספות מסכת שבת דף עג עמוד ב

משום זורע - אין להוכיח מכאן דצריך להתרות אתולדה משום אב דהא לא קאמר שצריך להתרותו משום זורע אלא דאם התרה בו משום זורע דחייב אבל בריש פרק תולין (לקמן קלח.) משמע קצת דצריך להתרות אתולדה משום אב דקאמר משמר משום מאי מתרינן ביה (שיהא חייב) רבה אמר משום בורר רבי זירא אמר משום מרקד וגם זה יש לדחות דהכי פירושו משום מאי מתרינן ביה שיהא חייב רבה אמר משום בורר אבל אם התרו בו משום מרקד פטור כיון דמתרהו משום דבר שאינו דומה לו הוא סבר שהוא מלעיג בו ופטור אבל אם התרה בו סתם אל תשמר חייב ונראה שגם ר"ח רוצה לפרש כן ועוד ראייה דבריש בבא קמא (דף ב.) קאמר ולר' אליעזר דמחייב אתולדה במקום אב אמאי קרי ליה אב ואמאי קרי ליה תולדה ולא משני דלהכי קרי ליה אב דצריך להתרות אתולדה [משום] אב.

4. ספר מנחת חינוך - מצוה לב - אות ב

והנה כל הל"ט מלאכות הן בכלל לאו זה דלא תעשה כל מלאכה, ואם עושה אחת ממלאכות אלו, לפי מה שהבאנו לעיל כמה פעמים [עיין מצוה ט"ז אות י"א, י"ט אות א'] בשם רש"י שבועות כ' ע"ב דכתב דצריך להתרות בו ממקרא של הלאו, א"כ הכא נמי צריך להתרות בו דעובר על הלאו דלא תעשה כל מלאכה, אבל להתרות בו משום איזו מלאכה מהל"ט הוא עובר נראה דאין צריך, דמה לי משום איזו מלאכה, בין כך ובין כך איזו מלאכה שעושה עובר משום לא תעשה מלאכה. אך לכאורה, בשבת קל"ח ע"א מבואר שימר משום מאי מתרינן ביה רבה אמר משום בורר רבי זירא אמר משום מרקד, נראה דצריך להתרות בו ג"כ משום איזו מלאכה שהוא עושה, דאי לאו הכי מאי פליגי נימא דמתרינן משום לאו דמלאכה. אך עיין תוס' שם פרק כלל גדול ע"ג ע"ב ד"ה משום זורע, כתבו שם דוקא אם מתרינן בו משום מלאכה אחרת פטור, דלא הוי התראה כיון דמתרהו משום דבר שאינו דומה לו סבור שהוא מלעיג בו ופטור, אבל אם התרה בו סתם אל תשמר חייב, עכ"ל. א"כ מבואר להדיא בדבריהם דוקא משום מלאכה אחרת דסבור שמלעיג בו, אבל אם מתרה בסתם משום לאו דמלאכה חייב. אף דהתוס' כתבו דאם התרו בו אל תשמר חייב, דנראה דעכ"פ צריך להזכיר לו המלאכה, נראה דלאו דוקא אלא אפילו אם התרו בו סתם דזו מלאכה ואתה עובר על הלאו סגי, כיון דאינו מלעיג בו מהיכי תיתי לא יהיה התראה, ודוקא אם אמר לו משום מלאכה אחרת הוא סבור שמלעיג עליו. אך התוס' ב"ק ב' ע"א ד"ה ולר"א, כתבו ג"כ בתחילה כמו שכתבו בפרק כלל גדול, דוקא אם התרו משום מלאכה אחרת נראה כמלעיג וכו', אך כתבו עוד תירוץ דזה דמשני הש"ס שם הך דהוי במשכן וכו', וצריך להתרות התולדה בשם האב, וכן כתבו פרק הזורק צ"ו ע"ב ד"ה ולר"א, א"כ משמע דצריך להתרות משום איזו מלאכה, וכן התולדה בשם האב, ואם התרו בו סתם דהוא מלאכה ואסור בשבת לא מהני, ואפילו התרו משום התולדה לא מהני, וצ"ע בזה. ועיין ר"מ פ"ב מסנהדרין ה"ב כתב דהתראה היא להתרות בו שהיא עבירה ושחייבים עליה מיתת בית דין או מלקות, ולא כתב אפילו התראה מאיזה לאו. אך אפילו לדעת רש"י, מדוע לא יהנו אם מתרים אפילו על תולדה סתם שהיא עבירה ועובר על לאו דלא תעשה כל מלאכה וחייבים עליה מיתת בית דין, למה צריך לפרט שם האב, אך בהתרו משום מלאכה אחרת ודאי אינו חייב דהוי כמלעיג, אבל בהתרו בו סתם צ"ע. וכן מדברי הר"מ כאן פ"ז ה"ז שכתב מה הפרש יש בין האבות ובין התולדות, אין ביניהם הפרש אלא לענין קרבן וכו', ולא כתב ג"כ דתולדה צריך להתרות משום האב, נראה דאין צריך להתרות בשם האב. על כן נראה דאין צריך להתרות משום התולדה ג"כ, רק סתם זה שאתה עושה הוא מלאכה וחייבים עליו ועוברים משום לאו דלא תעשה כל מלאכה, וצ"ע רחב בענין זה. ועיין רש"י שבת

קל"ח ע"א [ד"ה דנוטל], מבואר ג"כ בדבריו דאם התרו בו משום מלאכה אחרת לאו התראה היא, אבל אם התרו בו סתם מסתבר דהוי התראה. ועיין במועד קטן ב' ע"ב גבי מנכש ומשקה מים לזרעים משום מאי מתרינן ביה, רבה אמר משום חורש ורב יוסף אמר משום זורע. והנה להתוס' פרק כלל גדול הנ"ל ג"כ הפשט דאי אתרו בו משום מלאכה אחרת אינה התראה, כמו הפשט בשבת קל"ח ע"א גבי שימר משום מאי מתרינן וכו'. ובתוס' שם במו"ק ד"ה משום מאי כתבו וז"ל, דאין אדם לוקה ולא נהרג אלא בהתראה שמתרינן בו לא תעשה הך איסורא, כדמפקינן בסנהדרין [מ' ע"ב] מקרא דצריך לפרש שם האיסור בהדיא, עכ"ל. ואיני מבין, דאם מתרינן בו שזה חילול שבת ואסור משום שבת למה לא הוי מפרש האיסור, דזה הוא האיסור דאסור לעשות מלאכה בשבת, ולמה אינו די בהתראה כזו. ומה שהביאו תוס' מסנהדרין דף מ', עי"ש דאינה הוכחה כלל לזה, רק אם מתרינן בו דזה אסור וחייבין עליו די, ובפרט אם הוא מזכיר לו בפירוש הלאו, וכל המלאכות בשבת הם מלאו הזה, למה לא יתחייב. **וגם צ"ע שלא כתבו גם כאן כמו בשבת פרק כלל גדול וב"ק הנ"ל, דהפשט דאם התרו בו משום מלאכה אחרת אין זו התראה, ולא הביאו דבריהם כלל, וצ"ע.** ונראה פשוט, לפי מה שהבאנו בשם רש"י דצריך להתרות בו מאיזה לאו, אם עבר על מלאכת הבערה בשבת, בין אם התרו בו משום לאו דמלאכה, או משום לאו דלא תבערו אש וכו' ג"כ חייב, דמוזהר מזה מחמת הלאו הזה ג"כ לפי מה דפסקינן הבערה לחלק יצאה [עיין ר"מ כאן פ"ז ה"א], א"כ הזהיר הכתוב בזה הלאו ממלאכת הבערה, אלא אפילו לפי מה שמנה הר"מ [ספר המצות ל"ת שכ"ב] דהוא לאו שלא לענוש בשבת, מ"מ גוף הבערה נמי בכלל, עיין יבמות ו' ע"ב, א"כ אם התרו בו משום לאו זה, גם כן מהני, כן נראה לענ"ד פשוט:

1. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת שבת דף עג עמוד א

זורע והשריש במוצ"ש"ק או לא הושריש

מתני', והנה בזורע מבו' במתני' דחייב. ודנו האחרונים אם זרע, וקודם שהשריש הזרע הוציאו מן הארץ, [1] **דעת הרש"ש ש דכל דלא בא בפועל לידי השרשה אין בו מלאכה**, וכע"ז אשכחן לעיל דף ד. בהכניס פת לתנור דדנו אם התירו ליה לרדותו מן התנור, דהוי איסור דרבנן, כדי שלא יעבור באיסור אפיה דאורייתא, ומפ' דכל דהוציא קודם שנאפה ליכא מלאכה, וה"נ י"ל בזורע דכל שהוציאו קודם השרשה ליכא מלאכה.

[2] **אמנם במנ"ח צידד דהאיסור הוא בעצם הזריעה, ואף אם הוציאו קודם השרשה חייב, ואע"ג דבאפיה הלא מבו' לא כן, וכמשנ"ת, מ"מ לא דמי כלל, דבאפיה כל תכלית האפיה הוא דבר התלוי במעשה אדם, וא"כ שפיר י"ל דהמלאכה שקבעה התורה בזה הוא שיעשנו אפוי, וע"כ כל שהוציאו קודם שנאפה בפועל ליכא חיובא, משא"כ בזריעה, דההשרשה והגדילה לא תליא בידו כלל, אלא תלוי רק בידי שמים אחרי שהוא זרע, וא"כ ע"כ דהמלאכה שאסרה עליו התורה, הוא עצם מעשה הזריעה שהוא תלוי בו, ולכך אף אם לא הגיע להשרשה חייב. דהמלאכה היא בעצם הזריעה.**

ולפ"ד המנ"ח אף אם השריש רק במוצ"ש ג"כ חייב, דהמלאכה היא עצם מעשה הזריעה שהייתה בשבת עצמה, ומשא"כ באפיה אם ייאפה למוצ"ש"ק פטור. אמנם לפ"ד הרש"ש דכל דמבטל מעשהו פטור ובאפיה מב' בדבריו דכל דנאפה בפועל אף אם נאפה רק במוצ"ש חייב דנחשבת שנעשתה המלאכה בשבת. (והיה אפשר לפרש לכו"ע פטור בנאפה במוצ"ש"ק ושאיני זריעה דמתחילה להשרשה כל דהו, ודו"ק).

[ויש להוסיף דכל הפלוגתא בנתכוין בשעת הזריעה לצורך השרשה אלא שאח"כ הוציאו אבל אם לא נתכוין לזרוע לצורך השרשה וגדילה כלל, רק להטמנה ושכחו שם, א"כ חסר במלאכת מחשבת].

ל"ט מלאכות

בנין המשכן ועבודה במשכן

משה שווערד

תלמוד בבלי מסכת מגילה דף י/ב

ויהי ביום השמיני ותניא אותו היום היתה שמחה לפני הקדוש ברוך הוא כיום שנבראו בו שמים וארץ כתיב הכא ויהי ביום השמיני וכתוב התם ויהי ערב ויהי בקר יום אחד

ספר אגלי טל - פתיחה אות א

(ב) ויש לחקור בזה שתי חקירות. א' אי גמרינן ג"כ מקרבנות שבמשכן. או דילמא לא ילפינן אלא ממשכן עצמו. ב' זריעה וקצירה ואינך מלאכות דפירש"י בפרק כלל גדול ע"ג. שהי' בסממנים של מלאכת המשכן והכי איתא במכילתין מ"ט ע"ב אין חייבין אלא על מלאכה שכיוצא בה היתה במשכן הם זרעו ואתם אל תזרעו הם קצרו ואתם אל תקצרו ופירש"י הם זרעו וקצרו סמנין לצבוע תכלת ועורות אילים וטחנו ולשו נמי סמנין לצבוע עכ"ל. אם לאחר שנצטוו על מלאכת המשכן זרעו וקצרו וכו'. או דילמא דמכבר הי' מצוי בידם. אלא דמ"מ דמאחר שדברים אלו באים ע"י חרישה וזריעה וכו' חשיב דברים אלו הי' במשכן:

I

ספר אגלי טל - פתיחה אות א

(ד) והנה רש"י במשנה דפרק כלל גדול ע"ג. ובדף מ"ט ע"ב שהבאנו לעיל שפירש זריעה וקצירה וכו' בסממנים שהי' צריכין לצבוע ולא פירש בזריעת חטין למנחות. משמע דס"ל דלא ילפינן אלא ממשכן עצמו ולא מקרבנות שהוקרבו במשכן. וכן יש להוכיח מדמקשה הש"ס ע"ד ע"ב גבי מלאכת האופה. שבק תנא דידן בישול סממנין דהוה במשכן ונקט אופה דלא הוה במשכן. ואי אמרת דגמרינן נמי מקרבנות שהוקרבו במשכן. הא הוי אפיית לחם הפנים וחביתין. אלא ודאי דלא גמרינן אלא ממשכן עצמו. ובני ר' שמואל נ"י הביא ראי' משאלת הגמ' ע"ה. שוחט משום מאי חייב. ואי גמרינן מקרבנות שבמשכן. הא הוי שחיטה בקרבנות:

1. רש"י מסכת שבת דף מט עמוד ב

הם זרעו וקצרו סמנין - לצבוע תכלת ועורות אילים, וטחנו ולשו נמי סמנין לצבוע, ואופה דקתני במתניתין באבות מלאכות - הוא בישול סמנין, אלא דנקט סידורה דפת, והכי מפרש בפרק כלל גדול (שבת עד, ב).

2. רש"י מסכת שבת דף עג עמוד א

האופה - לא הוה במשכן, דלא שייך אלא בפת, ופת לא שייכא במלאכת המשכן, אבל כולהו קמייתא הואי בסממנין של צבע תכלת וארגמן ותולעת שני, ובגמרא פריך: דשביק תנא מבשל דהוי בסממנים, ונקט אופה, ושיעורן של אלו כגרוגרת, חוץ מחורש דבכל שהוא, לקמן בפרק הבונה (שבת קג, א).

3. רש"י מסכת שבת דף עג עמוד א

כותב ומוחק - לקמן (שבת קג, ב) מפרש למאי מיבעיא למשכן - שכן רושמיין על קרשי המשכן לידע איזה בן זוג, וכותב אות בזו ואות בזו, ומוחק, פעמים שטעה.

4. תוספות חולין דף פח/ב

אלא בדבר שזורעין בו ומצמיח - למעוטי עפר מדבר קאתי דלא שמעינן ממתני' דצמחין גדלין בו מאליהן אלא דמה שזורעין בו אינו מצמיח א"נ אי ממתניתין ה"א דמכסין בו כיון דהוי ממין המגדל צמחים וא"ת ומאי פריך רבי יוסי לרבנן בפרק כל הצלמים (ע"ז דף מג:) מואת חטאתכם אשר עשיתם וגו' שאני התם דבמדבר הו' דמה שזורעין בו אינו מצמיח וי"ל דשמא אז כשבאו שם ישראל היה מצמיח:

5. THE 39 MELACHOS [261] RIBIAT

4a ע' תוס' חולין פח: בדיה אלא (ועי' מנחת חינוך במוסך השבת) וכן מבואר בירושלמי פרק כלל גדול דמקשינן מה חרישה היתה במשכן ות' ליטע סממנין דמוכח שהיו חורשין וזורעין במדבר וכן באמת מוכח בגמ' בבלי בפרק במה טומנין (מט:): הם זרעו ואתם לא תזרעו, הם קצרו ואתם לא תקצרו וכו' דמשמע שהיו זורעים בקרקע המדבר (ועמש"כ במלאכת חורש בהערה 23).

6. מנחת חינוך מצוה לב מוסך השבת אות א

והנה חרישה נקרא אב ומבואר בגמ' כל מלאכה דהוה במשכן הוי אב והי' במשכן חרישה לצורך הסממנים. ולכאורה במדבר היאך הי' חרישה זריעה הא עפר מדבר אינה מצמחת ע' תוס' פ' כיסוי הדם כ' דבזמן שהיו ישראל במדבר היו זורעין ומצמיח אך יותר נראה דודאי לא היו חורשין אז לצורך סממנים כי הי' מוכן בידם אך הפירוש מלאכ' שהיתה במשכן אותן דברים שהיו נצרכים במשכן כגון לסממנים היו צריכים לחרוש ולזרוע זה הוי במשכן וכ"כ פ"י דף ע"ה וז"ב:

7. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת שבת דף עג עמוד א

מתני', הזורע. וצ"ב היכא הוי זורע במשכן הלא המדבר אינו מקום זריעה כלל, [1] ועי' בתוס' חולין שתי' דבזמן שהיו ישראל שם נעשה המדבר בר זריעה ושפיר זרעו שם, ועוד תי' בזה [2] דאף א"נ דלא היה בפועל זריעה במדבר כלל, מ"מ י"ל דיסוד המלאכה לא תליא אם זרעו במדבר למשכן, אלא דכיון דהיה צורך לסממנים במשכן, והרי סממנין בעו זריעה ע"כ חשיב דהוי זה במשכן, ואף שיתכן שלקחו זה מן המוכן, והזריעה היתה במקו"א לגמרי, מ"מ כיון דסו"ס יש צורך בפועל בזריעה זו לצורך בניית המשכן חשיב דהוי במשכן, ומ"מ לא כל דבר שיש איזה צורך למשכן חשיב מלאכה, דדוקא מה שקבעו חז"ל שהוא מלאכה חשובה.

[והא דלא חשבינן נטיעה אב מלאכה, אע"ג דהיה צורך לזה בפועל לקרשי המשכן י"ל דלא היה לשם מצוה כלל (והמדרש דיעקב נטעם לצורך המשכן הוי מדרש ול"ש לכאן) ול"ש, דהכא איירי בסידורא דפת, וצ"ב].

8. פני יהושע על שבת - דף עה ע"א

פיסקא הצד צבי ת"ר הצד חלזון והפוצעו וכו'. וכתבו בתוס' צ"ע דבירושלמי משמע דהצד חלזון לא מחייב משום צידה עכ"ל. ואחר העיון ראיתי דלשון הירושלמי גופא תמוה דלא יהיב טעמא בצד חלזון למה לא יהא חייב משום צידה דנהי דמסיק התם דאתיא כמ"ד דתחש שהיה בימי משה בריה בפני עצמה היה ולא שייך בה צידה, א"כ נראה מזה שבא לומר דלא אשכחן צידה במשכן דבעזים ובאילים מאדמים שהן מין בהמה לא שייך בהו צידה שמצויין בבתיים אכתי תיקשי ממה נפשך אם נאמר דכיון דלא הוי במשכן לא לחייב עליה א"כ אפילו בצד צבי נמי לפטור, אלא על כרחך דאע"ג שלא היו צריכין למשכן בצידה אפ"ה כיון דאשכחן במשכן דברים דשייך בהו צידה מש"ה מיקרי מלאכה חשובה וחייב כדאשכחן בזרע וחורש דמסתמא לא היו זורעין וחורשין אותן הסממנין שהיו צריכין למשכן אלא שהיה מצוי בידן אפ"ה כיון דשייך זריעה וחרישה באותן מינין חייב א"כ ה"ה לצידה א"כ בחלזון אמאי ליפטר דנהי דמסתמא לא היו צדין החלזון במדבר אלא שכבר היה מצוי בידם ע"י תגרי אומות העולם או שהוציאו ממצרים כדאשכחן להדיא בעצי שטים ובנסכים א"כ ה"ה לחלזון וכיון שהוא מין דשייך ביה צידה ליחייב...

9. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת שבת דף מט עמוד ב

ט) מלאכה שכיוצ"ב היתה במשכן הם זרעו וכו'. ודעת רש"י דדוקא מלאכות שהיו בבניית והקמת המשכן חשיבי מלאכה, אבל דבר שהיה לצורך קרבנות ועבודת המשכן [אחר שכבר נבנה], ל"ת אב מלאכה משו"כ, [ועי' באגלי טל מש"כ דעת החולקים ע"ז], ומה"ט הוקשה לו היכן היתה זריעה במשכן [ותי' דהיתה לצורך סמנין לצורך עשיית התכלת], ובאמת שכן מבו' לכאן בגמ' לקמן ע"ד ע"ב דפרכי' היכן היתה אפיה במשכן, ומשנינן דבאמת האפיה לא הוי אב מלאכה, אלא בישול סמנין, והא דנקט אפיה משום סידורא דפת, וצ"ב הרי היתה אפיה דלחם הפנים וכו', וע"כ דכיון דאינו בבניית המשכן לא חשיב לה.

ואמנם לפ"ז צ"ב, דהרי הוצאה היא מאבות מלאכה משום דהוי במשכן. וצ"ב דהרי הוצאה לא היתה בבניית המשכן אלא רק אחר שנבנה כשהיו נוסעים ממקום למקום, וכדילפינן הכא מה עגלות. וא"כ היכי קא חשיב לה מאבות מלאכה, כיון דלא הוי בבניית המשכן, ויל"ד דכיון שפרקו המשכן [אף שהוא רק לצורך להעבירו למקום אחר], חשיב כאילו המשכן שהיה מקודם כמאן דליתא, וכשבונים אותו מחדש הוי בבניית והקמת המשכן מעיקרא, ע"כ חשיב ההוצאה מלאכה דהוי בבניית המשכן וכן יל"ב ממאי דלק' ע"ב י"א דמייתור מקרא דבכתף ישאו חזינן, דהוי דרך הוצאה בכך, וצ"ב כנ"ל דהרי היה זה אחר בניית המשכן, ולהנ"ל א"ש, דכיון דפירקו את המשכן חשיב כבניה מעיקרא.

והנה האג"ט דייק כדעת ר"ה גאון דילפינן מלאכה הקמת המשכן ופליג אנ"ל, והביא המקור מהירושלמי דמשא שמן המשחה והמאור שמועתק ברש"י לק' צ"ב ע"א במשנה ע"ש. ודייק להביא מהירושלמי, דאכן להבבלי אף שהמשאות היו לאחר הקמן המשכן אמנם היו רק במידי דדמי להקמה מחדש וכנ"ל, ולכך הביא משמן דשייך רק לאחר הקמת המשכן בקרבנות.

ובעצם מש"כ רש"י דזרעו לצורך התכלת, יש לשאול דלכא' הרי היו במדבר שהיא ארץ מלחה וא"א לגדל שם כלום, וא"כ היאך זרעו שם סממנין, וכ' התוס' בחולין דבר חדש דכשהיו בני"י במדבר שפיר יכלו לזרוע שם, וע"כ יכלו לזרוע שם הסממנין [ויל"ד בדבריהם ואכ"מ].

ועוד יש להקשות דמש"כ רש"י דזרעו הסממנין לצורך התכלת, דהלא הגוון של התכלת הוא מדם של חלזון אמנם באמת מבו' במנחות דמכניסים דם התכלת לתוך יורה ובתוכו מכניסים ג"כ סממנין [מתבשלים שם], ומבו' דא"א לעשות התכלת מהדם לבד וצריך לזה ג"כ סממנין, וא"ש הא דהוצרכו לזרוע לזה הסממנין.

II

ספר אגלי טל - פתיחה אות א

(ה) אך בחידושי הרב ר' אברהם בנו של הרמב"ם ז"ל הנדפסים בראש ספר מעשה רוקח ובתשובת הרמב"ם דפוס לפסאי מחודש קל"ד זה לשונו העימור הוא מה שמקבצים העמרים חבילות חבילות וכו' וכתב רבינו האי גאון ז"ל שאלו האחד עשר ממלאכות ישנן בקרבן תמיד בכל יום ובחביתיה כהן גדול ובמלואים כולן מזרע וקציר וכן גרסינן בפרק במה טומנין הם זרעו אתם אל תזרעו הם קצרו אתם אל תקצרו וכו' עכ"ל:

THE 39 MELACHOS [262] RIBIAT .1

a-2) R' Hai Gaon: the Melochos were required for producing the Lechem Hapanim

R' Hai Gaon and other Rishonim (based on the view of the Talmud Yerushalmi) explain that the first eleven Melochos of Shabbos were needed for producing the *Lechem Hapanim* (Show Bread) and certain meal offerings (known as *Menochos*).⁷

The Lechem Hapanim was one of the regular Korbanos (Offerings) in the Mishkan (as well as the Bais Hamikdash).⁸ The Melochos of Choraish (Plowing) through Tochain (Grinding) were necessary for raising wheat and processing it into flour. The flour was then kneaded into dough (Losh) and baked into bread (Ofeh/Bishul). These first eleven Melochos are therefore referred to as the "Sedura D'Pas" (Order Of Bread) because they represent the eleven basic steps required for producing bread.⁹

(17) שיטת רב האי גאון הובא בחידושי הרב ר' אברהם בנו של הרמב"ם ז"ל הנרפס בראש ספר מעשה רוקח ובתשובת הרמב"ם דפוס לפסיא מחודש קל"ד שאלו אחד עשר מלאכות ישנן בקרבן תמיד בכל יום ובחביתין כהן גדול ובמלאוים כולן מזרע וקציר, (דהיינו לחם הפנים וחביתין וכו') וע' באגלי טל בפתיחה (ורש"י חולק על זה במשנה עג ובגמ' עד: בד"ה דנקט אופה "דלא שייך במלאכת המשכן כלל" וע' באג"ט בפתיחה שם ביאור המחלוקת. L

2. ספר אגלי טל - פתיחה אות א

(ח) ומה דקאמר הש"ס הנ"ל דאפייה לא הוי במשכן אף דלפי דברי הרב האי גאון ז"ל הרי הי' בלחם הפנים ובחביתין. יש ליישב דהנה הא דילפינן מלאכת שבת ממשכן היינו משום שנסמכה שבת לציורי מלאכת המשכן כמו שפי' רש"י ורשב"א מכילתין מ"ט ע"ב והנה מדנסמכה שבת למשכן ילפינן ג"כ דמלאכת המשכן אינו דוחה שבת. ויש לומר דהני תרתי לימוד אחד הם. דמשום דנסמכה ילפינן אשר אזהרינהו שלא לעשות משכן בשבת. ושוב נשמע מזה דכל מידי דהוי במשכן אסור בשבת דמלאכה הוא. וכעין זה מצאתי בתוס' עה"ת פרשת כי תשא דהא דנסמכה שבת למלאכת המשכן לומר שאינו דוחה שבת וכתבו התוס' מכאן יש ללמוד דכל מלאכות שהי' במשכן אסורין בשבת עיי"ש:

III

תוספות מסכת פסחים דף קיז עמוד ב

למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים - לכך קבעו זכר ליציאת מצרים ושמעתי מהר"מ שיש במדרש לפי שבמצרים עבדו בהם בישראל בפרך ופר"ך בא"ת ב"ש וג"ל שהם מלאכות ארבעים חסר אחת וכשנגאלו ממצרים הזהירם על השבת לשבות מאות' ל"ט מלאכות.

IV

שער ההקדמות - דף פח עמוד ב

וכפי זה היה ראוי, שעוד יברא העולם הג', כנגד זה הזוג הג'. והתשובה היא, כי עיקר הזווגים הנז' אינם, רק ב' הנז' בלבד. והענין הוא, כי הנה קודם בריאת העולם, ובריאת אדה"ר, היו זוגין של אצילות אהור באהור, וכן כל שאר העולמות, היו בסוד אהור באהור, והוא בסוד העשיה, שהיא בחי' אהור באהור, והבן הקדמה זו. ולכן ט"ל מלאכות, הם שנאסרו בשבת, כי הם בחי' המעשה אשר בעשיה, וכלם היו בבחי' אהור באהור. ואחר שבא אדה"ר, ע"י תפלותיו, תקן כל העולמות, בסוד לעבדה ולשמרה. כי קודם שנוצר אדם, היו ששת ימי המעשה של ימי בראשית, בחי' ט"ל מלאכות של המעשה, בהיותם בסוד אהור באהור, וכשנוצר אדם, גרם הנסירה העליונה, וחזרו זוגין פב"פ. והיה יום השבת, ולכן נאסרו בו הט"ל מלאכות. כי העושה מלאכה ביום השבת, גורם להחזיר העולמות בבחי' אהור באהור כבתחלה:

1. ספר עץ חיים - שער לו פרק ד

ונבאר עתה בדרך כללות ענין ג' זווגים שיש בזו"נ. א' הוא בחי' זוג דאב"א והוא בהיות הנוקבא אב"א מהחזה דז"א ולמטה. ב' הוא בהיות שניהן שוין בכל שיעור קומתן פב"פ. ג' הוא בהיותה פב"פ בבחי' היותה קצר הקומה מהחזה ולמטה כנ"ל. ודע כי בעת בריאת עולם לא היה רק ב' זווגים ראשונים בלבד אך זוג הג' לא היה אז וכנ"ל בדרוש כי ענין זוג זה ג' לא נתחדש רק מומן בית ב' ואילך. ונבאר ענין ב' זווגים ראשונים הנה קודם שנברא העולם וקודם שנברא אדה"ר היו כל העולמות בבחי' אב"א שהוא בחי' עשיה שהוא אהור והבן זה הישב. וע"כ ענין אלו הט"ל מלאכות הם בימי החול כי הם בסוד עשיה כי שם הוא המעשה שהוא בחי' אב"א וענין זה נוהג בכל העולמות ואז בששת ימי בראשית שהם ימי החול אז היו אותן הט"ל מלאכות נעשין בבחי' עשייה שהיא בחי' אב"א